

Sürdürülebilir Yükseköğretim Kurumları Oluşturulmasında Talloires Deklarasyonunun Rolü ve Önemi*

The Role and Importance of Talloires Declaration in Establishing Sustainable Higher Education Institutions*

Muhammed Yunus BİLGİLİ, Abdulkadir TOPAL

ÖZ

İnsani ihtiyaçların karşılanması amacıyla çevre ve doğal kaynakların yoğun bir şekilde kullanılması ekosistemlerin kendilerini yenileme potansiyelini riske atmış ve çevre sorunlarına yol açmıştır. Karşılaşılan sorunların çözülebilmesi için mevcut ekonomik sistem sorgulanmaya başlanmıştır. Çözüm önerileri içerisinde, gelecek kuşakların da doğal kaynaklardan yararlanma hakkı bulunduğunu vurgulayan sürdürülebilir kalkınma anlayışı ön plana çıkmıştır. 1980'li yıllardan itibaren sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik konularının yükseköğretim kurumları tarafından yoğun bir şekilde tartışıldığı görülmüştür. 1990 tarihli Talloires Deklarasyonuna kadar, sürdürülebilirlik ve yükseköğretim ilişkisi çevre eğitimi odaklı olurken, söz konusu deklarasyonla beraber yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilir olup olmadıkları gündeme gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, Talloires Deklarasyonunun sürdürülebilir yükseköğretim kurumları oluşturulmasındaki rolü, önemi ve yarattığı dönüşümlerin incelenmesidir.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir kalkınma, Sürdürülebilir yükseköğretim kurumu, Çevre eğitimi, Talloires Deklarasyonu

ABSTRACT

The intensive use of environmental and natural resources to satisfy human needs has risked the potential of renewable ecosystems and caused environmental problems. In order to respond to the problems faced, the current economic system has been interrogated. In the response emphasizing that future generations have the right to benefit from natural resources, the sustainable development approach has come to prominence. It has been observed that the issues of sustainable development and sustainability have been intensely discussed by higher education institutions since the 1980s. Until the Talloires Declaration (1990), the relationship between sustainability and higher education has been focalized to environmental education, with this declaration, the sustainability of higher education institutions has been brought to the agenda. The aim of this study is to examine Talloires Declaration on behalf of role, importance and transformations in establishing sustainable higher education institutions.

Keywords: Sustainability, Sustainable development, Sustainable higher education institution, Environmental education, Talloires Declaration

Bilgili M. Y., & Topal A., (2021). Sürdürülebilir yükseköğretim kurumları oluşturulmasında Talloires deklarasyonunun rolü ve önemi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 11(2), 417-424. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.461>

*Bu çalışma, M. Y. Bilgili'nin "Sürdürülebilir Yükseköğretim Kurumları: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

*This study is derived from M. Y. Bilgili's doctoral dissertation that is titled "Sustainable Higher Education Institutions: The Case of Karadeniz Technical University".

Muhammed Yunus BİLGİLİ (✉)

ORCID ID: 0000-0002-6062-8858

Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Ortahisar, Trabzon, Türkiye
Karadeniz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration, Ortahisar, Trabzon, Turkey
mybilgili@ktu.edu.tr

Abdulkadir TOPAL

ORCID ID: 0000-0002-8280-8323

Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Ortahisar, Trabzon, Türkiye
Karadeniz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration, Ortahisar, Trabzon, Turkey

Geliş Tarihi/Received : 12.03.2021

Kabul Tarihi/Accepted : 05.07.2021

GİRİŞ

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için çevreyle yoğun bir etkileşime girmesi, doğal kaynakların aşırı kullanımına yol açarak çevre sorunlarına neden olmuştur. Çevre sorunlarının artması ve yaşam üzerinde etkilerinin hissedilmesiyle beraber devletler, bu sorunlarla mücadele edebilmek amacıyla yerel, bölgesel ve küresel birtakım çabalar içerisine girmişlerdir. Bu çabalar içerisinde Birleşmiş Milletler tarafından organize edilen Stockholm Konferansı (1972), çevre sorunlarının küresel düzeyde ele alınması, tartışmaya açılması ve çözüm aranması açısından bir dönüm noktasıdır. Konferansta tartışılan çevre ve ekonomi çelişkisine çözüm bulabilmek için 1983 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu kurulmuş ve başkanlığına G. Harlem Brundtland getirilmiştir. Komisyon yerel, bölgesel ve küresel düzeyde çalışmalar yapmış ve raporunu 1987'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunmuştur. "Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu (Ortak Geleceğimiz)" *sürdürülebilir kalkınma* kavramını tanımlayarak gündem yaratması açısından önemlidir.

Ekonomik kalkınma ile çevre koruma arasında bir çelişkinin olmadığını ve sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla dizayn edilecek ekonomik süreçlerin çevreye zarar vermeyeceğinin ileri sürülmesi, sürdürülebilir kalkınma anlayışına yönelik bir kamuoyunun oluşmasına ve tartışmaların başlamasına yol açmıştır. Bu tartışmalarla birlikte sürdürülebilir kalkınma kavramı pek çok disiplinin (ekonomi, sosyoloji, hukuk, mimari ve kentleşme vs.) ilgi alanına girmiş ve onları etkilediği gibi onlardan da etkilenmiştir. Etkileşimlerin en yoğun yaşandığı alanlardan birinin de evrensel bilginin üretildiği yerler içerisinde önemli bir yere sahip olan yükseköğretim kurumları olduğu söylenebilir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramının yükseköğretim kurumları tarafından yoğun bir şekilde tartışılması ile birlikte bu kurumların bizzat kendilerinin sürdürülebilir olup olmadıkları da sorgulanmaya başlanmıştır. İşte bu tartışmalar karşısında 1990'lı yıllardan itibaren yükseköğretim kurumları kendi hizmet alanlarında sürdürülebilir olup olmadıklarını sorgulamaya açmışlar ve sürdürülebilir bir gelecek için neler yapabileceklerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Burada altı çizilmesi gereken önemli bir nokta, yükseköğretim kurumlarının çevre konusundaki ilgisinin köklerini 1975 yılındaki Belgrad Şartı'nda bulabilmek mümkün olsa da, o dönemlerdeki tartışmaların daha çok çevre eğitimi konusunda yapıldığı ve yükseköğretim kurumlarının daha çok çevre eğitimi vermesi gereken kurumlar olarak nitelendiğidir. Oysa 1990 yılındaki Talloires Deklarasyonu, yükseköğretim kurumları kampüslerinin sürdürülebilir olması gerektiğini ortaya koyması açısından kendinden önceki çalışmalardan farklılaşmıştır. Bu çalışmanın amacı, Talloires Deklarasyonunun sürdürülebilir yükseköğretim oluşturulması sürecindeki rolünün ve öneminin ortaya konulmasıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde doğal kaynakların tüketilmesinin yarattığı çevresel sorunlara, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik kavramlarına ilişkin teorik bazı açıklamalar yapılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik tartışmalarına bir cevap olarak sürdürülebilir yükseköğretim düşüncesine yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde, Talloires Deklarasyonundan önce sürdürülebilir

bilir yükseköğretim anlayışının ne olduğu ve deklarasyondan sonra ne gibi dönüşümler yaşandığı irdelenmiştir.

1. Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilirlik

İnsanların doğayı anlama sürecindeki bilimsel ve teknolojik gelişmeler, insanlara doğal kaynaklardan daha fazla yararlanmanın yolunu açmıştır (Teksöz, 2014: 73). 16. yüzyıla gelindiğinde bilim ve teknolojiye yaşanan ilerlemeler sonucu, ormancılık ve madencilik işlerinin doğal yaşam üzerindeki etkileri hissedilmeye başlanmıştır. Avrupa'da 18. yüzyılda ağaçlar tersanecilik, madencilik ve diğer üretim faaliyetleri için yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Tüketim artışı karşısındaki kaygılar, insanların gelecekteki varlığı açısından, doğal kaynaklardan sorumluluk ilkesine göre faydalanılmasını yeni bir düşünce anlayışı olarak sunmuştur (Pisani, 2006: 85). "Sürdürülebilirlik (nachhaltende Nutzung- sustainable use)" doğal kaynakların (özellikle de ağaçların) aşırı kullanımı karşısında ilk kez 1713'te H. Carl von Carlowitz tarafından "kesilecek yaşlı ağaçların yerine geçecek yeteri kadar yeni/genç ağaç yetiştirilmesi arasında denge kurmak" şeklinde tanımlanmıştır (Morgenstern, 2007: 485-486; Hahn & Knoke, 2010: 789; Pisani, 2006: 85-86). Carlowitz'e göre, sürdürülebilir orman yönetimi, birim zamanda yetiştirilen ağaç miktarının, kesilecek ağaç sayısına eşit veya ondan fazla olması durumunda gerçekleştirilebilir (Wilderer, 2007: 2).

Roma Kulübü'nün "Büyümenin Sınırları (1972)" isimli eseri, çevre ve ekonomi ilişkisinin kalkınma politikalarında dikkate alınmasını vurgulamaktadır (Kaypak, 2011: 23). Doğanın mevcut ekonomik yapıyı tolere edemeyeceği konusundaki ekonomik ve çevreci görüşlerin artması üzerine, sürdürülebilir ekonomik model arayışları başlamıştır (Kılıç, 2012: 204). Dolayısıyla, sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin, doğal kaynakların aşırı düzeyde tüketilmesi ile ilgili tereddütlerden filizlendiği söylenebilir. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin ilk tartışmalar, fiziki çevrenin sınırlandırdığı ekonomik etkinliklerin limitleri üzerine yoğunlaşırken, ekosistemlerin kendilerini denge durumuna getirmesine izin verecek şekilde yararlanılmasına ilişkin fikirlerle sonuçlanmıştır (Anand & Sen, 2000: 2033). Robinson (2004: 370), sürdürülebilir toplum açısından sürdürülebilir kalkınmanın, 1980'lerde insan faaliyetlerinin artarak hissedilen çevresel etkileri ve insani gelişim boyutlarındaki sosyo-politik ve ekolojik kaygılar arasındaki farkı kapatma çabalarının neticesinde ortaya çıktığını belirtmiştir.

19 Aralık 1983'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) çevre ile kalkınma ilişkisini ortaya koyabilmek amacıyla Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun kurulmasını kararlaştırmıştır. BMGK, 4 Ağustos 1987 tarihinde Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından hazırlanan "Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu)" başlıklı raporu kabul etmiştir. Raporun en önemli çıktısı sürdürülebilir kalkınma kavramını kurumsal düzeyde tanımlaması ve tartışılan temel konulardan biri hâline getirmesidir (Mitcham, 1995: 316). Ortak Geleceğimiz isimli raporda, sürdürülebilir kalkınma; "bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeden karşılamak" şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca raporda, sürdürülebilir kalkınma stratejisinin her aşamasında ana temanın, ekonomik ve ekolojik düşünceleri sentezlemek olduğu vurgulanmıştır (UNWCED, 1987).

Özetle, sürdürülebilirlik kavramı temelinde, gelecek kuşaklara uygun bir çevresel altyapı tesis etme ile ilgili etik endişeleri ortaya koymaktadır. Sürdürülebilirlik, evrensel bir ilke olarak, yerel, sosyo-kültürel, politik ve çevresel/ekolojik şartlara özgünlük, esneklik ve saygı eksenlerinde eylemde bulunmayı vurgulamaktadır (Wiersum, 1995: 328).

Sürdürülebilir kalkınma idealine ulaşabilmek için toplumda bulunan, bireylerin, sivil toplum kuruluşlarının, meslek odalarının, üniversitelerin, sendikaların, yerel yönetimlerin, kamu kurum ve kuruluşlarının, özel sektör temsilcilerinin ve nihayetinde merkezi yönetim ve devletin birlikte eylemde bulunması gerektiği söylenebilir.

2. Sürdürülebilir Yükseköğretim Düşüncesi

Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik tartışmalarına yükseköğretim kurumları tarafından verilen olumlu cevap, sürdürülebilir birer yaşam alanı inşa etme yolunda gösterdikleri çabaların sonucu ortaya çıkan sürdürülebilir yükseköğretim kurumlarıdır.

Bir yükseköğretim kurumu olarak üniversiteler, sürdürülebilir plan ve politikaların toplumlar tarafından içselleştirilmesini sağlamada sorumluluğa sahiptir. Sahip oldukları uzmanlıkla ihtiyaç duyulan bilinç, bilgi, teknoloji ve araçlar konusunda buldukları toplulukların olumlu uygulamalarının devam ettirilmesi teşvik ederler (Coker vd., 2016: 29). Bu noktada yükseköğretim kurumlarının, dünyanın fiziksel bir sistem olarak nasıl işlediğini ve bilginin hem kendileri hem de tüm insanlar için neden hayati önem taşıdığını bilen, ekolojik açıdan bilgili ve becerikli vatandaşlar yaratmayı hedeflemeleri gerektiği söylenebilir (Orr, 2010: 136). Ekolojik bilinci ve bilgililiği artırma çabalarının yanı sıra, enerji verimliliğini artırmak, karbon salınımlarını düşürmek, atıkları azaltmak, geri dönüşümü desteklemek ve artık neredeyse her yerde rastlanan yüksek performanslı binaları inşa etmek yoluyla yükseköğretim kampüslerinin tasarımlarının değiştirilmesi için çeşitli çabalar verildiği görülmektedir (Orr, 2010: 131). Ayrıca bilgiyi temsil eden yükseköğretim kurumları, çevresel bilgiye erişilebilme, çevresel kaygılardan söz edebilme ve sürdürülebilirlik konularında inisiyatif alabilme konusunda benzersiz bir konuma sahiptir (Shriberg, 2000: 139). Bu bağlamda hem şimdiki hem de gelecek kuşaklar için büyük öneme sahip küresel çevre krizinin yükseköğretim kurumlarını değişim için zorladığı söylenebilir (Sharp, 2002:129). Bu değişim çabaları sürdürülebilir yükseköğretim kurumlarının ortaya çıkması ile açıklanabilir. Ayrıca, sürdürülebilir yükseköğretim kurumları, “çevreci üniversite”, “eko-kampüs”, “yeşil kampüs”, “sürdürülebilir üniversite”, “sürdürülebilir kampüs” ve “çevreci kampüs” gibi isimlerle de anılmaktadır.

Sürdürülebilir yükseköğretim kurumu; bölgesel veya küresel seviyede kaynaklarından yararlanırken çevre, ekonomi, toplum ve sağlık açısından ortaya çıkardığı olumsuz etkileri en aza indirmeye çalışan, eğitim, araştırma, sosyal yardım ve ortaklık gibi işlevlerini yerine getirirken toplumu sürdürülebilir yaşam biçimlerine geçiş yapması konusunda teşvik eden ve sorumluluk alan yükseköğretim kurumu şeklinde tanımlanabilir (Velazquez vd., 2006: 812). Daha kısa bir şekilde, sürdürülebilir yükseköğretim kurumu, yürütmüş olduğu sosyal ve ekono-

mik etkinliklerle toplumsal yapıların ve çevrenin uzun vadeli hayatta kalmasını sağlamaya çalışan yükseköğretim kurumudur (Abd Razak vd., 2011: 211). Bu tanımlamalardan yola çıkılarak, sürdürülebilir yükseköğretim kurumlarının kampüs alanlarının sürdürülebilirliğin üç temel boyutu olan ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutların entegrasyonunu içerdiği söylenebilir (Amrina & Imansuri, 2015: 12). Daha farklı bir tanımlamayla sürdürülebilir yükseköğretim kurumu, insan ve biyotik topluluklarla uzun vadeli ve sağlıklı kurumsal entegrasyon hedefini açıkça belirleyen kurumdur (Shriberg, 2002: 53). Sürdürülebilir yükseköğretim kurumları, faaliyetlerinden kaynaklı riskleri minimize etmeye çalışırken aynı zamanda, toplumun sürdürülebilir yaşam biçimlerine geçişi konusunda denetim ve gözetim sağlayabilecek bir yapıya da sahiptir (Nasir, 2012: 139).

Sürdürülebilir yükseköğretim kurumu olmanın birtakım avantajlarından söz edilebilir. Bu avantajlar (Rajamanikam & Poyyamoli, 2014: 11256):

- Kampüs topluluğunun hassasiyetinin ve bilincinin oluşturulmasına yardımcı olması,
- Temiz bir çevre yaratılarak öğrencilerin performansının geliştirilmesi,
- Sağlıklı iş ortamları yaratılarak personelin iş performansının ve işten memnuniyetinin artırılması,
- Sürdürülebilir kampüsler içinde buldukları yerel topluluğu temizlik farkıyla etkileme potansiyeline sahip olmasıdır.

1990’lı yıllardan itibaren yükseköğretim kurumları sürdürülebilirlikle ilgili çeşitli birlikler, topluluklar ve ağlar oluşturmuş, birtakım deklarasyon ve şartlara imza atmışlardır (Günerhan & Günerhan, 2016: 55). Bu gelişmeler içerisinde, Talloires Deklarasyonu, yükseköğretim kurumlarını sürdürülebilir birer yaşam alanı olma konusunda teşvik etmesi bakımından önem arz etmektedir.

3. Sürdürülebilir Yükseköğretim Kurumları ve Talloires Deklarasyonu

Sürdürülebilir yükseköğretim kurumları oluşturulması amacıyla düzenlenen konferanslar ve oluşturulan deklarasyonlar/şartlar yükseköğretim kurumları arasındaki farklılıkları minimize eden ve alt düzeyde de olsa sürdürülebilir yükseköğretim kurumları inşa etme amacıyla paylaşılan ortak değerleri göstermektedir (Sylvestre vd., 2013: 1658).

3.1. Talloires Deklarasyonundan Önceki Gelişmeler

Sürdürülebilir yükseköğretim kurumları inşasında bir mihenk taşı olarak görülebilecek Talloires Deklarasyonundan önceki gelişmeler Tablo 1’de özet bir şekilde verilmiştir.

Tablo 1’de verilen sürdürülebilir yükseköğretim kurumları oluşturulmasıyla bağlantılı etkinliklerin daha çok çevre eğitimiyle ilgili olduğu gözlemlenebilir. Bu bağlamda, söz konusu etkinliklerin yükseköğretim kurumlarının bizzat kendilerinin sürdürülebilir olup olmadıklarına odaklanmaktan ziyade bu kurumların çevre eğitimi verme konusundaki sorumluluklarına önem verdiği savunulabilir.

Tablo 1: Talloires Deklarasyonundan Önceki Sürdürülebilir Yükseköğretim Etkinlikleri

Etkinlik Adı	Tarih	Önemi
Belgrad Şartı	1975	13-22 Ekim 1975'te Yugoslavya'nın Belgrad kentinde UNESCO sponsorluğunda "Uluslararası Çevre Eğitimi Çalıştayı" gerçekleştirilmiş ve çalıştay sonunda Belgrad Şartı kabul edilmiştir (McCrea, 2006: 5). Şartta çevre eğitiminin hedefi, çevre sorunları hakkında bilgi sahibi olan ve bu sorunlardan endişelenen, bireysel ve kolektif olarak sorunların çözümünde çalışabilecek ve yeni sorunların oluşmasını engelleyebilecek, bilgi, hüner, davranış, motivasyon ve sorumluluk sahibi bir dünya nüfusu yetiştirmek olarak ortaya konulmuştur. Bu hedef doğrultusunda çevre eğitiminin bireylere ve toplumsal gruplara çevre sorunları hakkında, bilgi, bilinç, davranış, yetenek, katılım ve değerlendirme yeteneği sağlamasını amaçlamaktadır (UNESCO, 1977: 15). Belgrad Şartı, ilk kez çevre eğitiminin amaçları, hedefleri ve ilkelerinin ortaya konulduğu dokümandır (Bhagwut, 1997: 80). Ayrıca şart, çevre eğitimi ile ilgili sadece teorik düzeyde değil uygulamada da neler yapılabileceğine yer veren bir belge olma özelliğine sahiptir (Brötzmann, 2010: 4). Şartın bir diğer önemli özelliği de, çevre eğitimi çevre sorunlarını çözmeye çalışan bir süreç olarak tanımlamasıdır (Roch, 2004: 15).
Tiflis Deklarasyonu	1977	Çevre eğitimi konusundaki hükümetler arası ilk konferans 14-26 Ekim 1977'de Gürcistan'ın Tiflis kentinde UNESCO'nun organizasyonu ve UNEP'in işbirliğiyle toplanmıştır (UNESCO, 1978: 5). Konferansta "Tiflis Hükümetler Arası Çevre Eğitimi Konferansı Deklarasyonu" kabul edilmiştir. Deklarasyon, çevre eğitiminin bütün yaş grupları için formal ve informal her eğitim kademesinde verilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır (UNESCO, 1978: 24). Deklarasyonda düzenlendiği şekliyle çevre eğitimi, çevresel etkileri azaltan karar verme, stratejik düşünme ve vatandaşlık boyutlarını kapsayan çevresel okuryazarlık ile yakından ilgilidir (Heimlich, 2010: 181). Ayrıca deklarasyon, çevre eğitimiyle ilgili her şeyi tanımladığı için çevre eğitimi tarihindeki önemli dönüm noktalarından biri olarak görülebilir (Skanavis & Sarri, 2004: 272).
1990'larda Çevre Eğitim ve Öğretimi Uluslararası Strateji Eylemi	1987	"Tiflis Hükümetler Arası Çevre Eğitimi Konferansı"ndan on yıl sonra 17-21 Ağustos 1987'de Rusya'nın Moskova kentinde UNESCO ve UNEP'in işbirliğiyle "Çevre Eğitimi ve Öğretimi Uluslararası Kongresi" düzenlenmiştir. Kongrede ele alınan konular iki ana başlıkta toplanmıştır. Birincisi, Tiflis Deklarasyonu sonrası kaydedilen ilerlemenin görüşülmesi; ikincisi, önümüzdeki on yılda çevre eğitimi adına nelerin yapılabileceğidir (UNESCO, 1987). Ayrıca kongreyle birlikte 1990-2000 yılları arasındaki on yıl çevre eğitimi ve öğretiminde uluslararası bir strateji bulmak amacıyla "Dünya Çevre Eğitimi On Yılı" olarak ilan edilmiştir (Gomez, 2005: 263). Kongrenin getirdiği önemli yeniliklerden biri çevre eğitimi kavramına çevre öğretimi kavramını da eklemesidir (Kassas, 2002: 345).

3.2. Talloires Deklarasyonu

Üniversite kampüslerinin sürdürülebilir yerleşkeler olması gerektiğini belirten en önemli çabalardan biri Sürdürülebilir Gelecek İçin Üniversite Liderleri Birliği tarafından yayınlanan ve beş yüzü aşkın tarafı bulunan Talloires Deklarasyonudur. 4-7 Ekim 1990'da Fransa'nın Talloires kentinde toplanan yirmi iki üniversite yöneticisi genelde üniversitelerin, özelde de üniversite yöneticilerinin, çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma konularında neler yapabileceğini tartışmışlardır (ULSF, 2002: 2). Toplantı sonucunda ortaya çıkan deklarasyonda üniversitelerin sürdürülebilirlik yönünde atması gereken on adım tespit edilmiştir. Bu adımlar; çevresel sürdürülebilir kalkınma konusunda bilincin artırılması, sürdürülebilirlik için kurumsal kültür oluşturulması, çevresel sorumluluğa sahip vatandaşlar yetiştirilmesi, herkes için çevre literatürü oluşturulması, uygulamalı kurumsal ekoloji pratiklerinin geliştirilmesi, bütün paydaşların sürece dâhil edilmesi, interdisipliner alanlarda çalışmalar yapılabilmesi için iş birliğinin oluşturulması, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının nüfus, çevre ve sürdürülebilirlik konularındaki kapasitelerinin artırılmaya çalışılması, ulusal ve uluslararası

örgütler tarafından sürdürülebilir gelecek için üniversitelerin çabalarının desteklenmesinin sağlanması ve deklarasyonda kabul edilen ilkeler konusundaki gelişmelerin takip edilmesi ve sürdürülmesi şeklindedir (ULSF, 1990).

Talloires Deklarasyonunun önemi, kurumsal olarak üniversitelerin çevresel sürdürülebilirlik konusunda neler yapabileceğine yönelik ilkeleri ilk kez ortaya koymasındadır (Ulkhay vd., 2016: 616). Bu noktada deklarasyonun sürdürülebilir üniversitelerin oluşturulmasına yol açtığı söylenebilir (Grindsted, 2011: 31).

Türkiye'den Ankara Üniversitesi'nin de imzaladığı deklarasyonun uygulamalarının takip edilebilmesi amacıyla 2005 yılında Talloires Ağı oluşturulmuştur. Bu ağın oluşturulmasının amaçları arasında, sürdürülebilir üniversite konularında çalışan bölgesel ve küresel ağların desteklenmesi, güzel uygulamaların paylaşılması, çeşitli konferans ve etkinliklerin düzenlenmesi ve üyelerin kapasitelerini artırıcı finansal desteklerin sağlanması yer almaktadır (Hollister vd., 2012: 81).

Talloires Deklarasyonu'nu hazırlayan "Sürdürülebilir Gelecek İçin Üniversite Liderleri Birliği", üniversite ve kolejlerde öğre-

tim, araştırma, uygulama ve eğitim yardımlarında sürdürülebilirliği odak noktası olarak almalarını amaç edinmiş uluslararası bir organizasyondur. Birlik, yükseköğretimin sürdürülebilirlik için eğitim, öğretim ve araştırma yaparak değerlere, toplumun sağlığına ve refahına katkı yapmasının temel sorumluluğu olduğuna vurgu yapmaktadır. Birlik için, sürdürülebilirlik, bir yükseköğretim kurumunun kritik faaliyetlerinin ekolojik açıdan sağlam, sosyal açıdan adil ve ekonomik açıdan uygulanabilir olması ve bunun gelecek nesiller için öyle olmaya devam etmesidir. Gerçek anlamda sürdürülebilir bir kolej veya üniversite, bu değerleri müfredatında ve araştırmalarında vurgulamalı, öğrencileri sağlıklı bir çevre ve adil bir topluma katkı sağlayacak aktif vatandaşlar şeklinde geleceğe hazırlamalıdır. Yükseköğretim kurumları, sürdürülebilir bir topluluk olarak enerji, su ve gıda konusunda sorumluluk oluşturmalı, yerel topluluk ve bölgede sürdürülebilir kalkınmayı desteklemelidir (<http://www.ulsf.org/about.html>).

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında, Talloires Deklarasyonundan önce yükseköğretim kurumlarının daha çok çevre eğitimi konusuna odaklandığı; Talloires Deklarasyonu ile birlikte yükseköğretim kurumlarının bizzat kendilerinin sürdürülebilir bir yaşam alanı olmaya başlayacakları bir sürece girdiği belirtilebilir.

3.3. Talloires Deklarasyonundan Sonraki Gelişmeler

Sürdürülebilir yükseköğretim kurumlarının oluşturulmasında büyük öneme sahip olan Talloires Deklarasyonundan sonra da birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler Tablo 2'de özet bir şekilde ele alınmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde, Talloires Deklarasyonundan sonraki süreçte yükseköğretim kurumlarının sadece çevre eğitimi verecek sürdürülebilirliğe katkı sunmasının yeterli görülmediği, bizzat bu kurumların kendi faaliyet alanlarını ve kampüslerini sürdürülebilir kılma gibi bir görev üstlendiği de söylenebilir.

3.4. Talloires Deklarasyonu Sonrası Yaşanan Dönüşümler

Talloires Deklarasyonundan sonra, yükseköğretim kurumları ve sürdürülebilirlik ilişkisi arasında üç temel değişimin yaşandığı ifade edilmelidir. Bunlarda ilki, 1990 tarihli Talloires Deklarasyonundan sonra, sürdürülebilir yükseköğretim kurumlarıyla ilgili etkinlik sayısındaki artıştır. İkincisi, Talloires Deklarasyonundan sonra yükseköğretim kurumlarının bizzat kendilerinin sürdürülebilir birer yaşam alanı olma yönündeki çabalarıdır. Bu çabalar içerisinde, ders müfredatlarına çevre ve sürdürülebilirlik konularının entegre edilmesinin yanı sıra, atık ve enerji yönetimi ile çevreci mekânsal tasarımlar gibi alanlara ilişkin

Tablo 2: Talloires Deklarasyonundan Sonraki Sürdürülebilir Yükseköğretim Etkinlikleri

Etkinlik	Tarih	Önemi
Halifaks Deklarasyonu	1991	8-11 Kasım 1991'de beş kıtadan on üniversitenin otuz üç yetkilisi Kanada'nın Halifaks kentinde üniversitelerin çevre ve kalkınma konularındaki rollerini ortaya koyabilmek ve BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda üniversitelerin sorumluluklarını tartışmak üzere toplanmış ve sonuçta "Halifaks Deklarasyonu"nu kabul etmişlerdir. Toplantının temel amacı çevre ve kalkınma sorunsalının çözümünde üniversitelerin kapasitelerinin artırılarak, rollerinin güçlendirilmesi ve Talloires Deklarasyonu'nun uygulamalarının tartışılmasıdır (Wright, 2003: 234). Halifaks Deklarasyonu, sürdürülebilir yükseköğretim kurumları inşasında yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası alanda kısa ve uzun dönemi kapsayan bir eylem planı niteliği taşımaktadır (Lozano vd., 2013: 14).
Kyoto Deklarasyonu	1993	19 Kasım 1993'de Uluslararası Üniversiteler Birliği'nin 8. Konferansı'nda yayınlanan Kyoto Deklarasyonu, üniversitelerin sürdürülebilirlik adına programlarında nelere yer verebileceğini ortaya koymuştur (IAU, 1993: 1). Kyoto Deklarasyonu, müfredat değişikliği, araştırma ve yönetimin daha fazlasına ulaşmayı amaçlamaktadır (Lozano vd., 2013: 14). Şöyle ki; sürdürülebilirliğin üniversitelerde nasıl sağlanacağını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Üniversitelerin sürdürülebilirlik hedefine ulaşabilmesi için spesifik uygulama planları yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca deklarasyon üniversitelerin sadece çevre eğitimi ile ilgili çalışmalar değil, aynı zamanda birtakım fiziksel aktiviteleri de yapması gerektiğini ortaya koymaktadır. Son olarak deklarasyon çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleriyle ilgili etik değerler üzerinde durmaktadır (Wright, 2002: 208).
Selanik Deklarasyonu	1997	Selanik Deklarasyonu, 8-12 Aralık 1997'de 83 ülkenin katıldığı UNESCO ve Yunanistan Hükümeti tarafından organize edilen "Çevre ve Toplum Uluslararası Konferansı: Sürdürülebilirlik İçin Eğitim ve Kamu Bilinci" konferansının sonunda yayınlanmıştır. Deklarasyonda önemi vurgulanan konular; sürdürülebilirliğe ulaşmada eğitim ve kamu bilincinin yanı sıra yasama, ekonomi ve teknoloji gibi konuların da önemli bir boyut olduğunun vurgulanması, yoksulluğun azaltılmasının sürdürülebilirliğin önündeki önemli bir engel olması, toplumu oluşturan bütün kesimlerin sürdürülebilirlik doğrultusunda bilinçlendirilmesi, bütün ülkelerde hem formel hem de informal eğitimin sürdürülebilirlik ekseninde değiştirilmesi, sürdürülebilirliğin bütüncül ve interdisipliner bir bakış açısı gerektirmesidir (UNESCO, 1997).

Tablo 2: Devam

Etkinlik	Tarih	Önemi
Lüneburg Deklarasyonu	2001	Ekim 2001’de, Sürdürülebilirlik İçin Küresel Yüksek Öğretim Birliği tarafından organize edilen “Sürdürülebilirlik İçin Yükseköğretim: Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi’ne (2012) Doğru” konferansının sonucunda Lüneburg Deklarasyonu yayınlanmıştır. Deklarasyonda sürdürülebilir kalkınma için eğitimin nihai hedefi, sürdürülebilirliğe ulaşmada insanların bilgi, değer, davranış ve yetenekleriyle ilgili değişiklikleri onlara kazandırmak şeklinde ortaya konulmuştur (IAU, 2001: 1). Deklarasyon, üniversitelerin sürdürülebilir kalkınmanın gerektirdiği değişikliklerle nasıl yüzleşeceği ve üniversitelerin yapacakları değişikliklerin yapısal boyutunun ne olacağı konusuna odaklanmıştır (Adomssent vd., 2007: 391).
Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi On Yılı	2005	20 Aralık 2002’de BM Genel Kurulu toplantısında, eğitimin sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada vazgeçilemez bir unsur olduğu vurgulanmış ve 1 Ocak 2005’ten itibaren on yıl süreyle, BM Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi On Yılı ilan edilmiştir. Ayrıca hükümetlerin UNESCO tarafından hazırlanacak olan uygulama planlarını kendi eğitim stratejilerine 2005 yılından itibaren eklemesi konusunda çağrı yapılmıştır (United Nations, 2002).
Bonn Deklarasyonu	2009	31 Mart-2 Nisan 2009’da UNESCO tarafından Almanya’nın Bonn kentinde “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Dünya Konferansı” düzenlenmiştir. 150 ülkeden 900 katılımcının yer aldığı konferansta Bonn Deklarasyonu ilan edilmiştir (Wals, 2014: 8). Deklarasyonda sürdürülebilir kalkınma için eğitimin, gelecekte karşılaşılabilecek problemlere etkin çözümler sunmasının; adalet, eşitlik, hoşgörülülük, sosyal uyum ve yoksullukla mücadele gibi temel değerlere dayanmasının; toplumların karşılaştığı enerji, su, iklim değişikliği ve salgın hastalıklar gibi sorunlar karşısında nelere öncelik verilmesi gerektiğinin belirlenmesinin önemine değinilmektedir (UNESCO, 2009). Bonn Deklarasyonu, bilginin sürdürülebilir kalkınma için eyleme dönüşmesi yönünde eğitim ve öğretimin her kademesinde kapasite oluşturulması ve müfredatların bu doğrultuda yeniden şekillendirilmesi yönünde bir çağrı niteliğindedir (Brundiers vd., 2010: 309).
Nagoya Deklarasyonu	2014	9 Kasım 2014’te Japonya’nın Nagoya kentinde düzenlenen “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yükseköğretim Uluslararası Konferansı”nda Nagoya Deklarasyonu oluşturulmuştur. Konferansta 2014 yılından sonraki dönemlerde yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada yenilikçi katkılarının devam edeceğinin taahhüt edildiği belirtilebilir (Nagoya Declaration, 2014: 1). Nagoya Deklarasyonu’nun, günümüz dünyasının sürdürülebilir kalkınma için eğitime duyduğu acil ihtiyacı ortaya koyarak 2015 sonrası dönemde bu eğitimin öncelikler listesine eklenmesini amaçladığı söylenebilir (Balzannikov vd., 2015: 56). Bu noktada deklarasyonun, sürdürülebilir kalkınmanın takipçisi olmaları ve eğitimin sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda geliştirilebilmesi yönünde bir sorumluluğu yükseköğretim kurumlarına yüklediği belirtilebilir (Yan, 2015: 22).

operasyonel faaliyetlerin başladığı belirtilmelidir. Örneğin, bazı yükseköğretim kurumları daha az atık ortaya çıkarmak ve ortaya çıkan atıklarının yeniden değerlendirilmesi için sıfır atık hedefi benimsemekte; bazı yükseköğretim kurumları enerji ihtiyaçlarının bir kısmını yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlamaya çalışmaktadır. Üçüncüsü, bölgesel ve küresel düzeyde yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilirlikleriyle ilgili faaliyetlerde bulunan ve yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilirliklerini teyit eden işbirliklerinin/inisiyatiflerin/ağların oluşturulmaya başlanmasıdır. Örneğin, Yükseköğretimde Sürdürülebilirliğin Geliştirilmesi Birliği (AASHE) yükseköğretim kurumlarını çeşitli kategorilerle (atık yönetiminde sağlanan başarı ve enerji tüketim miktarının azaltılması gibi) inceleyerek derecelendirmekte ve bunların sonucunu kamuoyuyla paylaşmaktadır. Benzer şekillerde faaliyet gösteren, Sürdürülebilir Gelecek İçin Üniversite Liderleri Birliği (ULSF), Uluslararası Sürdürülebilir Kampüs Ağı (ISCN), Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yükseköğretim Avrupa

Ağı (COPRNICUS-Alliance) ve Çevre ve Sürdürülebilirlik Üzerine Küresel Üniversiteler İşbirliği (GUPES) gibi oluşumlar söz konusudur.

SONUÇ

Arka planında derin nedenler (insan ve çevre arasındaki etik ilişkiler gibi) barındıran çevre sorunlarının sadece basit bir kirlenme sorunu olmadığını anlaşılması üzerine, bu sorunlarla mücadele edebilmek amacıyla 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli politik değişikliklere gidilmiştir. Özellikle 1980’li yılların sonlarına doğru sürdürülebilir kalkınma perspektifinden yola çıkılarak çevre sorunlarıyla mücadele edilmesi genel kabul gören bir yaklaşımdır.

Sürdürülebilir kalkınmanın 1987’de, Birleşmiş Milletler tarafından tanımlanması ve bir politika olarak benimsenmesinin ardından kavramla ilgili birtakım tartışmalar yaşanmıştır. Ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları, ekonomik büyümenin nitelik

ve niceliğinin değiştirilmesi, gelecek kuşak hakları ve teknolojik kapasite gibi konular tartışılan alanlara örnek olarak gösterilebilir. Tartışılan sorunlara ve çözüm önerilerine bakıldığında, bunların bilgiye dayandığı söylenebilir. Bu noktada evrensel bilginin üretildiği temel yerlerin başında gelen yükseköğretim kurumları, sürdürülebilir kalkınmayla ilgili birçok tartışmanın içinde yer alarak kavramın gelişmesine katkı sağlamıştır.

Yükseköğretim kurumları ilk başlarda, çevre eğitimi vermesi gereken okullar olarak görülmüştür. Dolayısıyla yükseköğretim kurumları, çevre eğitiminin müfredata entegre edilmesi, çevre eğitiminin formal ve informal örgütlenmesi gibi konulara yönelmişlerdir. 1990 yılına gelindiğinde ise Talloires Deklarasyonu'nun etkisiyle yükseköğretim kurumları bizzat kendilerinin sürdürülebilir olup olmadıklarını değerlendirmiş ve sürdürülebilir bir topluluk olabilme adına ne gibi uygulamaların içerisinde yer almaları gerektiğini tespit etmişlerdir.

Talloires Deklarasyonunun itici gücüyle, yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilir kalkınma tartışmalarına sağladığı en önemli katkı, sürdürülebilir yükseköğretim kurumları olabilme yolunda elde ettikleri başarılarıdır. Başka bir anlatımla, yükseköğretim kurumlarının atık yönetiminden çevre bilincine, enerji yönetiminden karbon salınımlarının azaltılmasına, çevresel yönetim uygulamalarından mekânsal tasarımlara kadar her alanda sürdürülebilirliği dikkate alarak gerçekleştirdikleri faaliyetler, sürdürülebilir kalkınma tartışmalarına sağlanan önemli katkıların başında gelmektedir. Dahası sürdürülebilir yükseköğretim kurumları, çeşitli ağlar aracılığıyla elde ettikleri başarılarla, hem diğer yükseköğretim kurumlarına sürdürülebilirlik idealine oluşmada bir yol haritası sunmakta hem de olumlu çevresel uygulamalarıyla (kampüs alanındaki atıkların azaltılması ve yeniden değerlendirilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının eğitim ve öğretim faaliyetlerinde kullanılması gibi) yerel, bölgesel ve küresel düzeyde sürdürülebilir toplum inşasına katkıda bulunmaktadır.

Yükseköğretim kurum sayısı 200'lü rakamlarla ifade edilen Türkiye'den Talloires Deklarasyonunun tek imzacısı Ankara Üniversitesi'dir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'deki üniversitelerin sürdürülebilirlik yolunda öncelikle deklarasyonun ilkelerine bağlanarak bir taraf olma yoluna girmeleri hem kendi kampüs alanlarının sürdürülebilirliğine hem de ülkenin sürdürülebilir kalkınma idealine ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Abd-Razak, M., Goh Abdullah, N. A., Mohd Nor, M. F., Usman, I., & Che-Ani, A. I. (2011). Toward a sustainable campus: Comparison of the physical development planning of research University campuses in Malaysia. *Journal of Sustainable Development, 4*(4), 210-221.
- Adomssent, M., Godemann, J., & Michelsen, G. (2007). Transferability of approaches to sustainable development at universities as a challenge. *International Journal of Sustainability in Higher Education, 8*(4), 385-402.
- Amrina, E., & Imansuri, F. (2015). Key performance indicators for sustainable campus assessment: A case of Andalas University. In Mitsuo Gen vd., (Ed.), *Industrial engineering, management science and applications 2015* (pp. 11-18). London, United Kingdom: SPRINGER.
- Anand, S., & Sen, A. (2000). Human Development and Economic Sustainability. *World Development, 28*(12), 2029-2049.
- Balzannikov, M., Vavilova, T., & Vyshkin, E. (2015). Challenges in the transition to the Education for Sustainable Development paradigm in higher vocational education in Russia. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, 2*, 56-59.
- Bhagwut, D. (1997). Environmental education: An international perspective. *Aménagement Et Nature, 127*, 79-83.
- Brötzmann, C. W. (2010). *Educating for sustainable development: A case study of the SIT study abroad Iceland 2009 program*. Faculty of Life and Environmental Sciences University of Iceland.
- Brundiers, K., Wiek, A., & Redman, C. L. (2010). Real-world learning opportunities in sustainability: From classroom into the real world. *International Journal of Sustainability in Higher Education, 11*(4), 308-324.
- Coker, A., Achi, C., Sridhar, M., & Donnett, C. (2016). Solid Waste management practices at a private institution of higher learning in Nigeria. *Procedia Environmental Sciences, 35*, 28-39.
- Gómez, J. A. (2005). In the name of environmental education: Words and things in the complex territory of education—environment—development relations. *Policy Futures in Education, 3*(3), 260-270.
- Grindsted, T. S. (2011). Sustainable universities from declarations on sustainability in higher education to national law. *SSRN Electronic Journal (Environmental Economics), 2*(2), 29-36.
- Günerhan, S. A. & Günerhan, H. (2016). Türkiye için sürdürülebilir üniversite modeli. *Mühendis ve Makina, 57*(682), 54-62.
- Hahn, A. W. & Knoke, T. (2010). Sustainable development and sustainable forestry: Analogies, differences, and the role of flexibility. *European Journal of Forest Research, 129*, 787-801.
- Heimlich, J. E. (2010). Environmental education evaluation: Reinterpreting education as a strategy for meeting mission. *Evaluation and Program Planning, 33*(2), 180-185.
- Hollister, R. M., Pollock, J. P., Gearan, M., Reid, J., Strpud, S. & Bobcock, E. (2012). The Talloires Network: A global coalition of engaged universities. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement, 16*(4), 81-102.
- IAU. (1993). *Kyoto Declaration on Sustainable Development*. http://archive.www.iauiau.net/sd/sd_dkyoto.html (Erişim Tarihi: 25/11/2016).
- IAU. (2001). *The Lüneburg Declaration on Higher Education for Sustainable Development*. http://www.iau-hesd.net/sites/default/files/documents/luneburg_declaration_0.pdf (Erişim Tarihi: 02/12/2016).
- Kassas, M. (2002). Environmental education: Biodiversity. *The Environmentalist 22*(4), 345-51.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 13*(20), 19-33.
- Kılıç, S. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Ekonomik Boyutuna Ekolojik Bir Yaklaşım. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 47*, 201-226.

- Lozano, R., Lukman, R., Lozano, F. J., Huisingh, D., & Lambrechts, W. (2013). Declarations for sustainability in higher education: Becoming better leaders, through addressing the university system. *Journal of Cleaner Production*, 48, 10-19.
- McCrea, E. J. (2006). *The roots of environmental education: How the past supports the future*. Environmental Education & Training Partnership, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED491084.pdf> (Erişim Tarihi: 09/12/2016).
- Mitcham, C. (1995). The concept of sustainable development: Its origins and ambivalence. *Technology in Society*, 17(3), 311-326.
- Morgenstern, E. K. (2007). The origin and early application of the principle of sustainable forest management. *The Forestry Chronicle*, 83(4), 485-489.
- Nagoya Declaration. (2014). *Nagoya Declaration on Higher Education for Sustainable Development*. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5864Declaration%20-%20Higher%20Education%20for%20Sustainable%20Development%20Nagoya%202014.pdf> (Erişim Tarihi: 09/12/2016).
- Nasır, V. (2012). Sürdürülebilir kalkınma için yükseköğretim politika ve stratejileri. *Yükseköğretim Dergisi*, 2(3), 137-141.
- Orr, D. W. (2010). Günümüzde yüksek öğretim niçindir?. In *Dünyanın durumu 2010 kültürleri dönüştürmek tüketicilikten sürdürülebilirliğe* (pp. 125-137), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Pisani, J. A. (2006). Sustainable development- historical roots of concept. *Environmental Sciences*, 3(2), 83-96.
- Rajamanikam, R. & Poyyamoli, G. (2014). Towards zero-waste campus: Compositional analysis of solid waste at the staff quarters to frame inclusive sustainable campus waste management system. *International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology*, 3(4), 11255-11264.
- Robinson, J. (2004). Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development. *Ecological Economics*, 48, 369-384.
- Roch, M. C. (2004). *Global to local: International conferences and environmental education in the People's Republic of China*. Master Thesis, International Studies University of Northern British Columbia.
- Sharp, L. (2002). Green campuses: The road from little victories to systemic transformation. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 3(2), 128-145.
- Shriberg, M. (2000). Sustainability management in campus housing: A case study at the University Of Michigan. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 1(2), 137-154.
- Shriberg, M. P. (2002). *Sustainability in U.S. Higher Education: Organizational factors influencing campus environmental performance and leadership*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Michigan.
- Skanavis, C. & Sarri, E. (2004). World Summit on Sustainable Development: An environmental highlight or an environmental education letdown. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 11(3), 271-279.
- Sylvestre, P., Mcneil, R., & Wright, T. (2013). From Talloires to Turin: A critical discourse analysis of declarations for sustainability in higher education. *Sustainability*, 5(4), 1356-1371.
- Teksöz, G. (2014). Geçmişten ders almak: Sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 31(2), 73-97.
- Ulkhay, M. M., Prayogo, P. I., Firmansyah, M., Agustina, D. (2016). Assessing campus sustainability: A report from Diponegoro University, Indonesia. *International Journal of Information and Education Technology*, 6(8), 616-621.
- ULSF. (1990). *The Talloires Declaration 10 Point Action Plan*. <http://www.ulsf.org/pdf/TD.pdf> (Erişim Tarihi: 23/11/2016).
- ULSF. (2002). *Talloires Declaration resource kit*. Washington DC: University Leaders for A Sustainable Future.
- UNESCO. (1977). *The International Workshop on Environmental Education*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0002/000276/027608EB.pdf> (Erişim Tarihi: 09/12/2016).
- UNESCO. (1978). *Intergovernmental Conference on Environmental Education*. http://www.gdrc.org/uem/ee/EE-Tbilisi_1977.pdf (Erişim tarihi: 12/12/2016).
- UNESCO. (1987). *UNESCO-UNEP International Congress on Environmental Education and Training*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0007/000750/075072Eo.pdf> (Erişim Tarihi: 12/12/2016).
- UNESCO. (1997). *Declaration of Thessaloniki*. <http://portal.unesco.org/education/es/filedownload.php/d400258bf583e49c-d49ab70d6e7992f6%20Thessaloniki%20declaration.doc> (Erişim Tarihi: 29/11/2016).
- UNESCO. (2009). *UNESCO World Conference on Education for Sustainable Development*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001887/188799e.pdf> (Erişim Tarihi: 07/12/2016).
- United Nations. (2002). *57/254. United Nations Decade of Education for Sustainable Development*. <http://www.un-documents.net/a57r254.htm> (Erişim Tarihi: 06/12/2016).
- UNWCED. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (Erişim Tarihi: 10/03/2016).
- URL- <http://www.ulsf.org/about.html> (Erişim Tarihi: 19/12/2016).
- Velazquez, L., Munguia, N., Platt, A., & Taddei, J. (2006). Sustainable university: What can be the matter? *Journal of Cleaner Production*, 14(9-11), 810-819.
- Wals, A., E. J. (2014). Sustainability in higher education in the context of the UN DESD: A review of learning and institutionalization processes. *Journal of Cleaner Production*, 62, 8-15.
- Wiersum, F. K. (1995). 200 years of sustainability in forestry: Lessons from history. *Environmental Management*, 19(3), 321-329.
- Wilderer, P. A. (2007). Sustainable water resource management: The science behind the scene. *Sustainability Science*, 2, 1-4.
- Wright, T. S. A. (2002). Definition and frameworks for environmental sustainability in higher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 3(3), 203-220.
- Wright, T. S. A. (2003). A tenth year anniversary retrospect: The effect of the Halifax Declaration on Canadian Signatory Universities. *Canadian Journal of Environmental Education*, 8, 233-248.
- Yan, L. C. (2015). *A comparative study on campus sustainability in higher education sector in Honk Kong and Finland*. Master Thesis, University of Jyväskylä School of Business and Economics.